

BİLGİ NOTU:**SEMBOL VE İDEOLOJİ**

Etrafımızdaki alemleri sınıflandırmadan yaşamamız mümkün değil. Şu gördüğüm, pırıl pırıl parlayan, koyu lacivert renkte, dikenli çalının içinden gözükken küçük tomurcuk, böğürtlen galiba, kuşku duymadan yiyebilirim. Fakat şu çalının üzerindeki kırmızı tomurcuğun zehirli bir meyve olduğunu bana öğrettiler. Onu böğürtlenle eş tutarsam ölürüm.

Böylece meyveleri ikiye sınıflandırıyorum; zehirli, zehirsiz.

Bunu çocuklara öğretmek istersem, okuldaki meyvelerden birini göstererek "zehirsiz", diğerini de göstererek "zehirli" diyebilirim.

Fakat bundan da iyi bir yol var. Kırmızı meyvelerin üzerinde bir kurukafa ve çapraz iki kemik taşıyan bir şişenin içinden gösterirsem, daha uzun süren bir etki yaratırım. Kelle ve kemikler "ölüm"ü simgeliyor. Bu simgeleme benim yarattığım ve benim aklımla ortaya koyduğum bir simgeleme, fakat yaşadığımız toplumlarda binlerce "hazır" simge var. Bunlar zaten toplum içinde yaşayan, sürekli olarak kullanılan simgeler. Yaşamak, bir anlamda bu simgeleri kullanmak demek.

Topluma türetilmiş, kullanılmaya hazır olan bu simgelerin arasında önemli bir türü "kelimeler"dir. "Dil" bir simge sistemi olarak bize dünyayı algılamayı mümkün kılıyor. "Zehirli" - "zehirsiz"; "kayık" - "otomobil" - "uçak"; "dün" - "bugün"; "okul" - "fabrika"; "pilav" - "rosto" - "türlü", kullandığımız bütün bu kelimeler dünyamızda birbirinden ayrılması çok zor olan olguları, onların etkilerini, geceyi, gündüzü, şimşegi, fırtınayı, doğumu, ölümü anlaşılabilir birer hadise haline getirir; olguların doğal karışıklığını bir sıraya koyar.

Kültürler arası farkları, belki en temel düzeyde dillerin kavramsal vurgularındaki farklarda görmek mümkün.

Dil'in sınıflandırma fonksiyonunun çeşitli toplumlarda nasıl değişiklik yaratacağını kolayca görebiliriz. Örneğin, Eskimoların kar ve soğuk ve bir dereceye kadar da denizle ilgili geniş bir sözcük dağarcığı mevcut; fakat kum için böyle bir imkânları yok. Bedevi Araplarda ise çevrelerini saran kum için, önemli bir taşıt araçları olan deve için veya önemli bir besin maddeleri olan hurma için değişik eşanlamlı sözcükler mevcut. Her iki toplum da kendi çevresi için önemli olanları isimlendirmiş, yaşamı için en önemli olanları da daha derinliğine giderek işlemiş.

Bu örnekte dilin sınıflandırma fonksiyonu açık, fakat bu kadar açık olarak belirmediği durumlar da var. Yunanca'da kullanılan "filo-timo" kavramı için Batı Avrupa dillerinde bir karşılık yok. Bir nevi "kabadayı", "eli açık", "şerefli" karışımı bir kavram.

Değişik toplumlarda aynı nesnelere değişik anlamları sınıflandırma işinin ne kadar tüm kültüre bağlı bir işlem olduğunu gösteriyor. Bizim için -ve başka birçok toplum için- "buğday" gıdanın ta kendisidir. Fakat Doğu Asya için bu böyle değil. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'nin Doğu Asya'ya dağıttığı üretim fazlası buğday, Doğu Asya'nın birçok yerinde hiç başarılı bir şekilde dağıtılamamıştı. açlığına rağmen Doğu Asyalı gıda olarak önce "pirinç"i düşünüyordu. Ona göre buğday bizim gözümüzdeki keçiyoynuzu gibi bir şeydi.

Gene Hindistan'da bir Hindu yanı başında duran ineği yemektense ölmeyi tercih eder. İnek "gıda" değildir. (...) Özetle, sınıflandırma, simgeler üzerine kurulu ve

toplumdan topluma değişen bir işlemdir. Bunun ötesinde, belirli bir kültürün içinde her grubun kendine göre bir sınıflaması vardır.

Bir toplum haritası olarak simge: Kültür

Toplum içinde anlamlı simgelerin bütününe toplumun simgeler sistemi veya kültür adını veriyoruz. (...) Örneğin, Türkiye'de kültürümüzün bir bölümünün "vatan", "bayrak", "cengâverlik", cesaret" kavramları etrafında kurulmuş olduğunu söyleyebiliriz. Bundan da tabii olarak "ordu"nun toplum içinde önemli bir yeri olacağını çıkarabiliriz.

Bir kültürün tümü için de böyle bir bütünleşme düşünülebilir. Fakat bundan da daha önemlisi şudur: Kültürün bütünü öğelerin toplamından başka, onlarda olmayan niteliklerle ortaya çıkan bir dizge olarak da görülebilir. Osmanlı toplumu İslam dininin, askerce yaşamının, devlet yönetimi konusunda özel bir biçimin toplamından başka bir varlık olarak görülebilir. Bütünden bunu anlıyoruz. (...)

Marx, insanların belli bir sosyal grubun içinde "gömülü" oldukları için, dünyayı bu grubun çıkarları açısından görececeklerini söylemişti. Bunun doğru olduğuna şüphe yok. Freud insanların dünyayı içgüdüleriyle şekillendirdiklerini, dünyayı kendi tutkuları açısından gördüklerini anlatmıştı. Bunun da doğruluğunu gösteren örnekleri gözden geçirdik.

Bunun yanında, dünyayı algılamada "yanlı"lık yaratan üçüncü bir süreçle karşılaşmıştık, hatırlarsınız. Kuhn'a göre bilim adamları dünyayı en çok değer verdikleri bilimsel kavramın içinden görüyorlar. Örneğin, Newton fiziğine inanıyorlarsa, dünyayı Newton fiziğinin içinden görecekler. Bu kuramların eksikliğini ifade eden farklı görüşleri kabul etmeyecekler. Dünyayı Einstein fiziği açısından görüyorlarsa, bu kuramın savlarına göre değerlendirecekler. Bilimciler, böylece Kuhn'a göre dünyayı kendi "ekol"lerinin ortaya çıkardığı kalıpların içinden görüyorlar. Galiba bu "yanlı"lık etkenini de kabul etmek gerekecek. Zira "bilimsel"liğin ne derecede bir "ekol" meselesi olduğu, bilimcilerin eksikliklerini gösteren yeni teorilere ne kadar karşı geldikleri tarihsel araştırmalarla saptanmış.

Fakat Kuhn'un bize anlattıklarının bilim adamları düzeyinin ötesinde de etkili olduğunu biliyoruz; insanlar, genel olarak, etraflarındaki dünyayı bir "kalıp" içinden algırlar. Buna bir "model" de diyebiliriz. Bu model bir nevi "harita" fonksiyonu görür; karşılaşılan hangi olayların "olumlu", hangilerinin "olumsuz" sayılacağını gösterir.

Mesela burjuvazinin dünya haritasına göre çalışmak, kazanmak, didinmek "iyi"dir. Tembellik, aylıklık, servetini artırmaya çalışacağına servetini tüketmek "kötü"dür. Türkiye'nin küçük taşra şehirlerinin değerlerinde başkalarıyla iyi komşuluk ilişkileri devam ettirmek, büyüklere hürmet etmek, dindar olmak "iyi"dir, Müslüman olmayanları taklit etmek, "mahalleden kopmak kötü"dür.

Her ne kadar yukarıdaki geçekleri bize yansıtan üç süzgeç de birer hakikate işaret ediyorsa da, üçünün de "yaya kaldığı" bir nokta var; algılamaya tesir eden bu unsurlar belki her toplumda mevcut fakat her toplumda aynı şekilde çalışmıyor.

Şerif MARDİN,İDEOLOJİ;(s.:98-100),İletişim Yay.

s.gky/ FELSEFE - Dersligi.com